

กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชน
บ้านสว่าง จังหวัดมหาสารคาม

วิไล แก้วแกมเกษ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ.2547

ISBN 974-04-5031-8

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชนบ้านสว่าง จังหวัดมหาสารคาม
(SOCIAL AND CULTURAL PROCESSES OF FOOD RESOURCE RECOVERY AT BANSAWANG MAHASARAKAM PROVINCE)

วิไล แก้วเกษเกษ 4237777 LCCS/M

ศศ.ม. (วัฒนธรรมสาธาณสุข)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : พรทิพย์ อุศุภรัตน์ ศศ.บ.,ศศ.ม. ,ลักขณา ดาวัฒน์หงษ์ อ.บ.,ศศ.ม.,

Doctorat de l'EHESS ,เสาวภา พรศิริพงษ์ ศศ.บ.,ศศ.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1)ปัจจัยทางระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อความหลากหลายของทรัพยากรอาหาร 2)ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้มีการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการมีแหล่งอาหารธรรมชาติบริโภคอย่างพอเพียง 3)กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหาร ขอบเขตการศึกษาเป็นการศึกษาเฉพาะบ้านสว่าง ตำบลคงเมือง อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้รู้ ผู้ประกอบอาหาร และคณะกรรมการหมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่า

1) ปัจจัยทางระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อความหลากหลายของทรัพยากรอาหาร ได้แก่ ป่าไม้ที่มีลักษณะทั้งที่ดิบและโปร่งมีพรรณไม้หลากหลายชนิด พืชที่มีดินไม้ขึ้นสลับ หนองน้ำที่มีพืชน้ำขึ้นหลากหลายชนิดและมีทั้งส่วนที่มีน้ำลึกและน้ำตื้น และดินที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีทั้งดินร่วน ดินทราย ดินร่วนปนทราย และดินเหนียว

2)ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้มีการจัดการแหล่งสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการมีแหล่งอาหารธรรมชาติบริโภคอย่างพอเพียง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการพัฒนาของรัฐ ปัจจัยทางด้านผู้นำชุมชน ปัจจัยทางด้านการใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหาร ปัจจัยทางด้านชุมชน และปัจจัยทางด้านความเชื่อ

3) กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหาร ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการทางสังคม ได้แก่ การรวมกลุ่ม ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การประชุมอย่างต่อเนื่อง ตั้งกฎระเบียบและบทลงโทษ จัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่าชุมชน การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้เยาวชนทำกิจกรรมเกี่ยวป่าและแหล่งอาหาร และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) กระบวนการทางวัฒนธรรม ได้แก่ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ วัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนา และวัฒนธรรมความเชื่อที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ 3)กระบวนการทางกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายที่ดิน กฎหมายป่าไม้ และกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอแนะในการศึกษา ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอาหาร ควรติดป้ายชื่อและสรรพคุณของต้นไม้แต่ละชนิดในป่าชุมชน ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เยาวชนเข้าไปศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน คณะกรรมการดูแลป่าชุมชนควรมีความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและมีการถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนและชาวบ้าน ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีการฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชน และควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือเชิงทดลอง โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัย

คำสำคัญ : อาหารท้องถิ่นอีสาน / การฟื้นฟูแหล่งอาหารธรรมชาติ

SOCIAL AND CULTURAL PROCESSES OF FOOD RESOURCE RECOVERY AT BANSAWANG,
MAHASARAKAM PROVINCE

WILAI KAEWKAMKED 4237777 LCCS/M

M.A.(CULTURAL STUDIES)

THESIS ADVISORS: PORNTHIP USUPARAT,M.A. LAKANA DAORATANAHONG, DOCTORAT DE
L'EHESSE , SAOWAPA PORNSIRIPONG,M.A.

ABSTRACT

The objectives of the thesis are 1) To study ecological factors providing varieties of food resources 2) To study social and cultural factors which support the environmental management providing enough natural food resources 3) To study social and cultural processes of conserving and recovering food resources. The study is done at Sawang Village, Dongmuang Subdistrict, Yangsisurat District, Mahasarakam Province. This is a qualitative research using indepth interview with the persons who knew the topic well. I also involved myself in these activities as a participant and observer.

Results of the study :

1) The ecological factors which provide varieties of food resources are several types of forests (dense and open). There are numerous kinds of plants and trees, rice fields having some trees, natural ponds having various water plants, and there are several kinds of soil. 2) The social and cultural factors which support the environmental management providing enough natural food resources are the government's rural development, village leaders, usage of food resources, village sub-communities, and local beliefs. 3) Social and cultural processes of conserving and recovering food resources are a) Social processes: social union, regular meetings, active village leaders, a committee taking care of the village's forests, rules and punishments in using the forests, trying to gain participation from all the villagers, urging the young to be involved in activities concerning forests and food resources, and usage of local wisdom b) Cultural processes: local morals, beliefs and morals in Buddhism and animism c) Law processes: the laws of land and forest, and laws of the Constitution.

Suggestions from the study are that to conserve and recover food resources we should show the names and qualities of trees in community forests. Activities for the young people to make them know well their community forests should be undertaken. The committee taking care of the community forests should know well about natural resources and give this knowledge to the villagers. Suggestions for further study are that, the village should undertake activities concerning food resource recovery, the researches on villagers opinions. Moreover, action or experimental researches should be done with the participation of the villagers.

KEY WORDS : LOCAL FOOD OF NORTHEAST THAILAND / RECOVERY OF NATURAL FOOD
RESOURCES

179 pp. ISBN 974-04-5031-8